

Andrzej Misiorowski

Zakład Badawczo-Rozwojowy PKZ

Ochrona Zabytków 34/3-4 (134-135), 223-225

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

no-konserwatorskie, tzn. produkcję podstawową.

Ostatni etap działalności Pracowni Konserwacji Murów — nadzór porealizacyjny winien być prowadzony w obiektach zakonserwowanych na podstawie opracowań badawczych i własnej dokumentacji Pracowni Konserwacji Murów zarówno przez innego wykonawcę, jak i siłami własnymi Pracowni. Okres trwania nadzoru powinien wynosić od 6 miesięcy do 3 lat, w zależności od rodzaju zastosowanych środków i metod zabezpieczenia obiektu. Dla obiektów, gdzie przewiduje się osuszanie metodą elektroosmotyczną, okres ten określa się na 1,5—2 lat.

Przyjęte formy działalności Pracowni Konserwacji Murów są zgodne z zatwierdzoną przez Zarząd PP PKZ Instrukcją. Biorąc jednak pod uwagę niedługi jeszcze okres zdobywania doświadczeń i ciągłe poszukiwania najwłaściwszego modelu organizacyjnego, należy uważać każdą dyskusję w tym względzie za celową.

Do zapoczątkowania ewentualnych rozważań na powyższy temat niech posłużą następujące uwagi i wnioski:

1. W przedstawionym zakresie działań Pracowni Konserwacji Murów została podkreślona rola badań mikrobiologicznych w jej pracach.

2. Ze względu na powszechność szkód wilgociowych i korozyjnych wydaje się słuszne angażowanie Pracowni do wszystkich obiektów, w których prace podejmowane są przez PP PKZ — Oddział w Szczecinie. Proponowany tryb działań Pracowni Konserwacji Murów byłby następujący:

— wnioskowanie udzielenia zlecenia przez Dział Organizacji Produkcji, wystosowanie zlecenia przez Dział Planowania;

— wstępne badania obiektu przed opracowaniem założeń techniczno-ekonomicznych przez Pracownię Projektową;

— sporządzenie zestawienia kosztów obiektu (ZKO) dla robót z zakresu działań Pracowni Konserwacji Murów; włączenie ZKO do zestawienia kosztów zadania inwestycyjnego (ZKZ);

— wykonanie kompleksowych badań obiektu wraz z opracowaniem zaleceń konserwatorskich i receptur środków zaradczych;

— opracowanie przypadającego na Pracownię wycinka dokumentacji konserwatorsko-kosztorysowej;

— przekazanie tej dokumentacji Pracowni Projektowej w celu włączenia do całości projektu technicznego adaptacji (modernizacji, rewolucyjacji) obiektu.

Obecna dokumentacja techniczna — opracowywana zresztą zgodnie z obowiązującymi przepisami postępowania inwestycyjnego — nie obejmuje zabiegów nietypowych, a w każdym razie nie stwarza okoliczności i bodźców do ich uwzględnienia, a przecież wiadomo, że to, co jest do przyjęcia dla większości inwestycji budowlanych, nie odpowiada specyfice budownictwa konserwatorskiego. Znane są wypadki, że po uwidocznieniu się w fazie robót wykończonych wad i szkód wilgociowych, wielu inwestorów nie chce słyszeć o dodatkowych, nie ujętych wcześniej w ZKZ nakładach na specjalne zabiegi. Aby temu zapobiec oraz uniemożliwić przedłużenie realizacji na skutek np. „zaskoczenia” wszystkich uczestników procesu inwestycyjnego wystąpieniem wad, proponuje się przedstawiony wyżej tryb postępowania Pracowni Konserwacji Murów. W wypadku otrzymania samodzielnych zleceń — spoza Oddziału — tryb ten należy odpowiednio adaptować, zmniejszając liczbę faz lub wprowadzając do obowiązków Pracowni współpracę i koordynację robót z podwykonawcami obcymi.

3. Pracownia Konserwacji Murów ma być instrumentem diagnostycznym do ujawniania (najczęściej ukrytych) wad

w konserwowanych obiektach zabytkowych. Konieczne jest jednak nabycie umiejętności posługiwania się tym instrumentem przez wszystkie jednostki organizacyjne Oddziału oraz stworzenie i przestrzeganie zasad współpracy między nimi.

4. Różnorodność obiektów zabytkowych pod względem wielkości, wieku, stopnia zniszczenia itp. powoduje, że każdy z nich musi być traktowany indywidualnie. Nie ma recepty na likwidację uszkodzeń wilgotnościowych i korozyjnych, jednak zawsze należy zachować następujący tok postępowania.

ZBADANIE — DIAGNOZA — LECZENIE — ZAPOBIEGANIE USZKODZENIOM W TÓRNYM.

Niedopuszczalne jest podtrzymywanie opinii, że istnieją jakieś cudowne środki zabezpieczające, dające gwarancję skuteczności. Nie ma jednej metody, dającej zadowalające wyniki we wszystkich możliwych wypadkach.

Prof. Wittmann (RFN) na sympozjum w Akademii Technicznej w Esslingen w 1977 r. w odczycie na temat zawilgocenia murów, mówiąc o konieczności kompleksowego zbadania obiektu przed podjęciem decyzji o zastosowaniu instalacji elektroosmotycznej, stwierdził:

„Kto działa wbrew tej zasadzie, która jest oparta na najnowszym stanie wiedzy technicznej i znanych, obowiązujących prawach natury, kto więc przede wszystkim wykonuje prace elektrofizycznej sanacji bez dokładnych badań i planowania, ten musi być albo laikiem, albo hazardzistą, albo szczególnie dzielnym »biznesmenem« lub wszystkim w jednej osobie. Porównywalny byłby tu medyk, który zapisuje pacjentowi radykalną terapię bez postawienia fachowej lekarskiej diagnozy.”

Pracownie w rodzaju szczecińskiej Pracowni Konserwacji Murów mogą spełnić ważną i pożyteczną funkcję w istniejącej strukturze PP PKZ.

Wojciech Teszner

ZAKŁAD BADAWCZO-ROZWOJOWY PKZ

W dniu 1.VII.1980 r. zarządzeniem naczelnego dyrektora PKZ powołany został Zakład Badawczo-Rozwojowy PKZ. Zgodnie z regulaminem, Zakład stanowi wydzieloną jednostkę, pozostającą na ograniczonym, wewnętrznym rozrachunku gospodarczym, organizacyjnie wchodzącą w skład Zarządu PKZ, a więc nie w pełni samodzielna.

W wyniku przeprowadzonych narad z kierownictwem Zarządu PKZ ustalono zasady tworzenia warunków, mających na celu prowadzenie badań, uzyskiwanie i wdrażanie wyników w praktyce konserwatorskiej. Wyrażać się to będzie w zwiększeniu udziału funduszu postępu technicznego dla Zakładu, a także w dofinansowywaniu prac wykonywanych na zlecenie inwestorów obcych w zakresie umożliwiającym dodatkowe studia, badania i konsultacje, a także sporządzanie w szerszym niż dotychczas zakresie dokumentacji, opracowywania metod produkcji, instrukcji wdrożeniowych itp. materiałów wynikowych.

W swoich działaniach Zakład opiera się na współpracy ze środowiskiem naukowym, wykorzystując szeroko jego wiedzę i doświadczenia. Podstawowym celem działania Zakładu jest uzyskiwanie i wdrażanie podstaw naukowych do prac konserwatorskich. Jako wyspecjalizowana organizacja badawcza, Zakład winien koordynować badania konserwatorskie prowadzone w innych jednostkach PKZ oraz pośredniczyć na zasadzie partnerstwa z właściwymi instytucjami przy wymianie wyników i wdrażaniu ich do praktyki konserwatorskiej.

Aby pełnić te podstawowe funkcje, konieczne jest:

— rozszerzenie zadań prowadzonych przez Zakład, tak by wszelkie typy i rodzaje prac konserwatorskich znalazły swe oparcie w studiach Zakładu;

— rozszerzenie zakresu prac o charakterze badawczym kosztem prac usługowych — produkcyjnych, co wiąże się z odpowied-

nią akwizycją zleceń i znalezieniem źródeł finansowania badań.

Realizacja podstawowych celów możliwa jest przy spełnieniu następujących warunków:

— powiększenia potencjału badawczo-wdrożeniowego Zakładu przez: zwiększenie kadry badawczej, rozszerzenie zakresu współpracy z instytucjami badawczymi, uzyskanie materialnych warunków rozwoju (lokale, sprzęt badawczy, urządzenia itd.), stworzenie optymalnych ram organizacyjnych i formalnych Zakładu;

— zwiększania udziału prac badawczych kosztem usług produkcyjnych; warunkiem dalszego rozwoju w tej dziedzinie będzie również uczestnictwo Zakładu w programowych pracach studialno-badawczych, koordynowanych przez jednostki centralne (PAN, rząd itp.).

Ponadto warunkiem skuteczności działania Zakładu jest stworzenie sprawnego systemu obiegu informacji naukowej.

W zakresie zamierzeń tematyczno-merytorycznych przewiduje się rozszerzenie zakresu działania Zakładu w dwóch kierunkach:

1) wprowadzenia nowych tematów do istniejących pracowni, co łączy się ze wzrostem wartości zadań planowych oraz wzrostem ilościowym kadry w tych pracowniach;

2) powołania nowych pracowni, z wyznaczeniem tematów dotychczas nie objętych tematyką prac Zakładu.

Zarysowuje się potrzeba dalszego rozwijania wszystkich pracowni Zakładu przez wprowadzenie do planu — poza obecnie realizowanymi — następujących tematów:

Pracownia Mikrofilmów

— sporządzanie dokumentacji fotograficznej wszystkich prac prowadzonych w Zakładzie, na zasadzie zleceń wewnętrznych;

— rozszerzenie usług mikrofilmowania dla jednostek PKZ, co pociągałoby za sobą wzrost potencjału wykonawczego; ponadto zarysowuje się możliwość podjęcia przez tę Pracownię produkcji filmów krótkometrażowych o tematyce konserwatorskiej dla celów szkoleniowych, oświatowych i promocyjnych, a jednocześnie stanowiących formę dokumentowania do robku i osiągnięć PKZ (ze względu na usługowy charakter Pracownia ta ma ograniczone możliwości prowadzenia działalności badawczo-wdrożeniowej).

Pracownia Badań Urbanistycznych

— opracowanie tematów studialnych w zakresie oznacznictwa na planach i studiach urbanistycznych oraz zebrania i inwentaryzacji dotychczas wykonanych studiów, planów oraz realizacji przebudowy (rewaloryzacji) miast zabytkowych;

— rozpoczęcie studiów na temat metodyki sporządzania projektów do planów rewaloryzacji miast.

Pracownia Ochrony Drewna

— włączenie do działalności Pracowni tematyki badawczej w zakresie biologicznych szkodników drewna (grzyby, owady, bakterie itp.) wraz z badaniami zmierzającymi do ustalenia środków zapobiegawczych i konserwujących;

— podjęcie badań nad opracowaniem metod konserwacji drewna konstrukcyjnego w budowlach murowanych (wieżby dachowe, stropy, stolarka budowlana, a także pokryć dachowych itp.).

Pracownia Osuszania Budowli

— włączenie do dotychczasowych prac badań zmierzających do ustalenia następstw dokonywanych zabiegów osuszających, ze szczególnym uwzględnieniem struktur pozostających przez dłuższy czas w silnym nawilgoceniu;

— rozszerzenie badań nad metodami reintegracji rozspojonych struktur budowlanych, połączone z poszukiwaniami metod wzmacniania strukturalnego;

— badania nad nowymi metodami uniemożliwiającymi zawilgocenie budowli przez odcięcie dopływu wód gruntowych do podziemnych części budowli.

Pracownia Konserwacji Zabytków Metalowych

— rozszerzenie badań nad współczesnymi czynnikami powodującymi korozję metali,

zmierzające do ustalenia środków i metod zabezpieczających; udoskonalenie procesu konserwacji zabytków metalowych; w fazie usuwania produktów korozji;

— opracowanie metod uzyskiwania pożądanego zabarwienia powłok z metali szlachetnych.

Pracownia Konserwacji Grafiki

— podjęcie prac badawczych nad konserwacją pieczęci lakowych i woskowych;

— kompleksowa weryfikacja dotychczas stosowanych metod i środków przy konserwacji papieru oraz książek, na podstawie zbadania stanu zachowania po upływie dłuższego czasu od przeprowadzenia zabiegów konserwatorskich.

Laboratorium Naukowo-Badawcze

— przyjęcie funkcji koordynacyjnej w stosunku do wszystkich badań laboratoryjnych prowadzonych w pracowniach Zakładu;

— prowadzenie badań (we współpracy z Zakładem Nieniszczących IPPT PAN) nad zastosowaniem uzyskiwanych wyników w konserwacji zabytków;

— podjęcie badań nad doborem tworzyw produkcji krajowej tam, gdzie obecnie są stosowane tworzywa importowane;

— kompleksowe badania weryfikacyjne na wielu polach nowych środków i technik konserwatorskich, stosowanych do strukturalnych wzmocnień materiałów i tworzyw używanych w obiektach zabytkowych.

Pracownia Technologiczno-Ekonomiczna

Zadaniem tej Pracowni jest analityczne przygotowanie podstaw kalkulacyjnych dla robót specjalistycznych, występujących w pracach badawczo-konserwatorskich; końcową formą przygotowania są katalogi cen bądź cenniki na te roboty. Punkt wyjścia do kalkulacji stanowi poznanie, a następnie określenie warunków technicznych i technologii wykonania prac, na ogół opartych na historycznych zasadach rzemiosł budowlanych. Przede wszystkim przygotowane zostaną podstawy technologiczne dla następujących specjalności: murarka, ciesiołka, dekarstwo i stolarka budowlana. W dalszym etapie Pracownia podejmie badania porównawcze kosztów poniesionych przy adaptacji budowlanych zabytkowych do kosztów realizacji budowli współczesnych.

Należy przewidywać utworzenie w Zakładzie Badawczo-Rozwojowym zespołów reprezentujących specjalności konserwatorskie występujące w PKZ oraz ustalić zasady ścisłej współpracy z zespołami działającymi w oddziałach.

Ponadto zarysowują się potrzeby powołania nowych, specjalistycznych zespołów badawczych:

— do spraw technik i metodyki badań konserwatorskich dzieł sztuki,

— do spraw metodyki badań zabytków architektury;

— do spraw szkoleniowych — rzemiosł konserwatorskich;

— do spraw obsługi misji zagranicznych. Wobec konieczności koordynacji przez Zakład Badawczo-Rozwojowy całokształtu

prac badawczych prowadzonych w PKZ, wydaje się niezbędne jak najszybsze zorganizowanie specjalnej „centrali informacji naukowo-konserwatorskiej” z zadaniem:

— rejestracji wszystkich prowadzonych w PKZ tematów badawczych;

— ewidencjonowania uzyskanych w toku badań wyników i rejestracji przeprowadzonych wdrożeń (dotyczy to opracowań i wdrożeń dokonanych i dokonywanych we wszystkich jednostkach PKZ);

— gromadzenia w postaci mikrofilmów archiwum dokumentacji z badań i wdrożeń;

— informowania wszystkich jednostek PKZ o uzyskiwanych wynikach badań (informacja bieżąca — ogólna oraz informacja szczegółowa — na każde żądanie). W dalszym etapie należy przewidzieć jako odbiorcę informacji inne jednostki naukowe oraz osoby i instytucje zainteresowane wykorzystaniem badań konserwatorskich w praktyce.

Dla poprawy sprawności i operatywności pracy Zakładu wydaje się celowe:

— uzyskanie wyższego stopnia samodzielności ekonomiczno-finansowej;

— uzyskanie jednolitej wykładni do kalkulacji tych prac Zakładu, które z racji swego charakteru badawczo-wdrożeniowego nie znajdują oparcia w obowiązujących cennikach;

— ustalenie zasad działalności ekonomicznej Zakładu, uprawniających do wydatkowania zysków na prace studialne i badawcze, nie znajdujące pokrycia w rozliczeniach ze zlecającymi.

Dla prawidłowej realizacji zadań zarysowują się następujące postulaty uwzględniające pewną rezerwę na dalszy rozwój Zakładu:

a) osobowe — stan zatrudnienia:

— pracowników badawczo-wdrożeniowych	— ok. 100 osób
— pracowników administracji	— ok. 15 osób
— pracowników obsługi naukowej	— ok. 5 osób
— pracowników obsługi gospodarczej	— ok. 6 osób
razem	126 osób

b) lokalowe — pomieszczenia użytkowe:

— powierzchnia pracowni i laboratoriów	— ok. 1800 m ²
— powierzchnia pomocnicza (administracyjna, socjalna, gospodarcza)	— ok. 600 m ²
— komunikacja	350 m ²
razem	2750 m ²

Dla zapewnienia należytego poziomu merytorycznego (naukowego i praktyczno-wdrożeniowego) zadań realizowanych w Zakładzie wskazane jest:

— powołanie zespołu opiniodawczego z zadaniem oceny merytorycznej wyników prac pod kątem ich kompletności, wszechstronności i zgodności z wymaganiami stawianymi opracowaniom badawczym, jak również oceny prawidłowości merytorycznej;

— wprowadzenie we wszystkich pracowniach badawczo-wdrożeniowych nowego regulaminu, precyzującego obowiązki formalne przy wykonywaniu zadań, jak np. konsultacje naukowe, recenzje, uzgodnie-

nia, publikacje, formy upowszechniania, ewidencjonowania itp. oraz zasady współpracy wewnętrznej w Zakładzie. W przyszłości wydaje się słuszne przyjęcie — jako podstawowego kryterium oceny ekonomicznej działalności Zakładu — efektów uzyskanych przez wdrożenie do powszechnego stosowania wyników przeprowadzonych badań. Obecnie w Zakładzie prace wykonywane są według zasad obowiązujących w pionie naukowo-konserwatorskim PKZ. Jak do-

tychczas, brak jest nowelizacji tych zasad, uwzględniającej charakter badawczo-wdrożeniowy. Już w najbliższym czasie konieczne będzie opracowanie i wprowadzenie w życie nowych wymogów, uwzględniających przede wszystkim konieczność ścisłej współpracy ze środowiskiem naukowym. Współpraca ta powinna przejawiać się zarówno w bezpośrednim udziale przedstawicieli świata nauki w pracach Zakładu, jak i w formie doradztwa, konsultacji czy szerszej niż dotychczas roli opiniodawczej.

Powołanie zespołu opiniodawczego będzie jedną z form tej współpracy. Realizacja przedstawionego wyżej w dużym skrócie programu działalności Zakładu Badawczo-Rozwojowego PKZ zależeć będzie od wielu czynników, zarówno merytorycznych, jak formalno-organizacyjnych i ekonomicznych. Podstawą tej realizacji będą ujawniające się potrzeby i stwarzane możliwości.

Andrzej Misiorowski

UDZIAŁ POLSKICH ARCHEOLOGÓW-KONSERWATORÓW I MUZEALNIKÓW W IV KONGRESIE ARCHEOLOGII SŁOWIAŃSKIEJ W SOFII

W dniach 14—22 września 1980 r. odbywał się w Sofii IV Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej, zorganizowany przez Międzynarodową Unię Archeologii Słowiańskiej. Obrady kongresu toczyły się w salach Uniwersytetu Cyryla i Metodego z udziałem około 300 archeologów z całego świata, zarówno z krajów słowiańskich, jak też innych krajów europejskich, USA i Kanady. Jest to zgodne z tendencją, która znalazła wyraz w uchwale Unii, uwzględniania w problematyce jej prac możliwe szerokiego kontekstu zagadnień i kultur sąsiadujących ze Słowiańszczyzną oraz nauk współpracujących z archeologią. Szczególnym przejawem ostatniego postulatu jest powołanie w ramach Unii w 1976 r. Sekcji Historii Architektury pod przewodnictwem prof. dra Andrzeja Tomaszewskiego, jednego z przedstawicieli nauki polskiej we władzach Unii. Udział w kongresie delegacji polskiej,

liczącej 35 osób, zaznaczył się wygłoszeniem na sesji plenarnej przez prof. dra hab. Witolda Hensla referatu na temat problemów kultury i rozwoju miast słowiańskich oraz ponad dwudziestu referatów i komunikatów w sekcjach, w tym referatu prof. dra hab. Kazimierza Godłowskiego, poświęconego nowemu ujęciu zagadnienia rozprzestrzeniania Słowian. Na tym tle uwidocznił się także wkład polskich archeologów prezentujących wyniki badań konserwatorsko-archeologicznych. Szczególnie zasługiwał tu na uwagę komunikat doc. dr Kazimierza Radwańskiego, dyrektora Muzeum Archeologicznego w Krakowie, poświęcony wynikom badań związanych z rewaloryzacją Krakowa, oraz komunikaty archeologów z PP PKZ, a mianowicie: mgra Jana Gromnickiego o kierunkach i problemach badań archeologiczno-konserwatorskich w Polsce, dra Eugeniusza Cnotliwego o opactwie cysterskim w Lubiążu, mgra Eligiusza Dwo-

raczyńskiego o badaniach założenia zamkowego w Wiśniczu, mgra Andrzeja Gołębniaka o wynikach badań zamku i średniowiecznego grodu w Pułtusku oraz mgra Andrzeja Hunicza poświęconego wynikom badań archeologicznych Starego Miasta w Lublinie. Trzeba nadmienić, że w części delegacji polskiej, reprezentującej resort kultury i sztuki, uczestniczyli ponadto dr Jan Jaskanis, dyrektor Muzeum Okręgowego w Białymstoku i dr Włodzimierz Błaszczyk, dyrektor Muzeum Archeologicznego w Białymstoku. Udział archeologów z PP PKZ był możliwy dzięki wymianie bezdewizowej z Instytutem Zabytków Kultury w Sofii. Uczestnicy narady mieli także możliwość uczestniczenia w objęździe i zapoznania się z rezerwatem archeologiczno-architektonicznym w Perniku oraz z Rylskim Monasteryem.

Jan Gromnicki

OCHRONA ARCHITEKTURY I ZAŁOŻEŃ PRZESTRZENNYCH XIX w. W POLSCE — KONFERENCJA NAUKOWA W POZNANIU

Sztuka drugiej połowy XIX w., w tym również (a może nawet w szczególności) architektura i urbanistyka, przez długi czas nie znajdowała uznania ani w oczach krytyków i historyków, ani w opinii ogółu społeczeństwa. Co więcej, przyłgnęła do niej etykieta brzydoty i ten stan rzeczy przetrwał w Europie aż do lat pięćdziesiątych naszego stulecia. Pojedyncze wystąpienia przeciwstawiające się tym poglądom nie znajdowały szerszego oddźwięku. Dopiero po zakończeniu drugiej wojny światowej pojawiają się, początkowo sporadycznie, a potem coraz częściej, opracowania ukazujące sztukę i architekturę eklektyzmu i secesji w nowym świetle. Źródło z badań zabytkoznawczych związanych z ogromnymi zniszczeniami wojennymi, odnalazły one zapomniane piękno w budowlach drugiej połowy XIX w. Wyważone proporcje bryły i bogate dekoracje plastyczne elewacji nie tylko zostały znowu zaliczone do prawdzi-

wej sztuki, ale wkrótce stały się ośrodkiem nowej mody stylowej, „retro”. Ta zasadnicza przemiana oceny wartościującej sztuki sprzed stulecia dokonała się w Europie we względnie krótkim okresie, obejmującym mniej więcej jedno dziesięciolecie. W Polsce narodziny nowego spojrzenia na architekturę tamtych lat mogą być określone z dokładnością niemal co do dnia i godziny. 10 marca 1969 r. dr Zdzisław Bieniecki wygłosił na posiedzeniu pracowników Katedry Historii Architektury i Sztuki Politechniki Warszawskiej referat zatytułowany *Potrzeba i drogi ochrony obiektów architektury najnowszej*. Opublikowany w „Ochronie Zabytków” (nr 2, 1969, s. 83) stał się on momentem zwrotnym w naszym ustosunkowaniu się do budowli wznoszonych w drugiej połowie XIX i na początku XX w. Już w następnym roku została zorganizowana staraniem Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Poznaniu i war-

szawskiego Ośrodka Dokumentacji Zabytków sesja naukowo-konserwatorska poświęcona problemom ochrony architektury najnowszej 1850—1939. (zob. *Problemy ochrony architektury najnowszej 1850—1939*, „Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków”, ser. B, t. XXIX, 1971). Poznań nadawał się na siedzibę tej sesji szczególnie dobrze, jako miasto bogate w budowle powstałe w omawianym okresie. Zebrani historycy sztuki i architektury, architekci i urbaniści wysunęli wiele postulatów mających zapewnić pełną opiekę konserwatorską zarówno pojedynczym obiektom, jak i całym ich zespołom. Wydawało się, że dalszy byt relikwów, nie tak wtedy jeszcze rzadkich, architektury dziewiętnastowiecznej jest zapewniony. Zwłaszcza, że zasada zgodnego współistnienia i funkcjonowania ośrodków staromiejskich w ramach nowoczesnego miasta stała się w owym czasie punktem wyjściowym w rozwiązywaniu wielu podstawo-